

From the Մշխարհացոյց, the anonymous Armenian Geography (Ašxarhac‘oyc‘)

The Ašxarhac‘oyc‘ possibly belongs to Ananias of Širak. The following is the Armenian text of two parts of it with a translation in English. The first part describes the division of Ērānšahr into four quarters in Sasanian times as given in Pārsīg records, and the second part reflects an older division as given mainly in Ptolemy.

J. Marquart pioneered the study on this field.¹

Translation

Part One.

Persia (Ērānšahr)²

29. Persia is divided into four parts, in this manner³ :

Kust ī X^varbarān⁴, which is the occidental quarter⁵, in which there are nine lands :

Māy (Māh)⁶ ;

Māspadān (Māsabadān)⁷ ;

Mihragānkadag⁸ ;

Kaškar (Karškar)⁹ ;

---

¹ . See *Mosis Chorenensis Historiae armeniacae libri III. Accedit ejusdem scriptoris epitome geographiae*, Londini, 1736 ; A. Soukry, *Géographie de Moïse de Corène d'après Ptolémée*, Venise, 1881 ; J. Marquart, *Ērānšahr nach der Geographie des Ps. Moses Xorenac‘i*, Berlin, 1901 ; R. H. Hewsen, *The Geography of Ananias of Širak (Ašxarhac‘oyc‘)*. *The Long and the Short Recensions*, Wiesbaden, 1992.

² . Մշխարհ Պարսից ‘the Persian land’. Armen. աշխարհ /ašxarh/ ‘world, land’ (< *axšahr), Av. xšaθra, OPers. xšaça, Pers. šahr.

³ . و این جمله [جهان] را به چهار قسمت کرده اند: خراسان و ایران (ایر “زیر”، خاوران) و نیمروز و باختر. هر چه حدّ شمال است باختر گویند؛ و هر چه حدّ جنوب است نیمروز گویند. و میانہ اندر به دو قسمت شود: هر چه حدّ شرق است خراسان گویند؛ و هر چه مغرب است ایران شهر (تاریخ سیستان، ۲۴-۲۳)

⁴ . Քուստի խորբարան / K‘ust-i Xorbaran/.

⁵ . կողմ /koğm/ (from koğ ‘side, rib’) ‘side ; part ; quarter, region’.

⁶ . Մայ /May/. OPers. māda ‘Media’, adj. ‘Median’, Pers. inscr. m‘d(y), abbr. m‘ ; Syr. ܡܝܢܐ, ܡܝܢܐ (أهل الماهات مثل الدينور وأهل الجبال إلى حدّ الأهواز : مديان) .

⁷ . Մասպտան /Masptan/. Pers. inscr. m‘sp‘t‘n /māspadān, māsabādān/ ; Gr. Μασσαβατική (Strabo states that Māsabadān and Γαβιανή are two provinces of Elymais. XVI. 1, 18 ἐπαρχία δ’ εἰσὶν αὐταὶ τῆς Ἐλυμαίας ἢ τε Γαβιανῆ καὶ ἡ Μασσαβατικῆ); Syr. ܡܫܒܕܢܐ (ماسبذان); Arab. ماسبذان.

⁸ . Միհրակաւքադակ /Mihrakank‘atak/. Pers. inscr. mtlkn BYT‘ ; Syr. ܡܝܗܪܐܩܐܢܩܕܐܝܩ (مهرجاقندق) .

⁹ . Քաշկար /k‘aşkar/, var. Քարշկար /k‘arškar/ (cf. Pers. karš-/kaš- ‘to trace, draw’). Pers. kaškar ≈ šād-šābuhr; Syr. ܩܫܟܪܐ (كسکر); Arab. (بلد) كسکر.

Garmēgān¹⁰ ;
Ērānāsāngarkavād¹¹ ;
Nōdardašēragān¹² ;
Arzōn (Arzan)¹³ .

Kust ī Nēmrož¹⁴, which is the meridian quarter, that is, the South, in which there are nineteen lands :

Pārs¹⁵ ;
Xuzestān¹⁶ ;
Spāhān¹⁷ ;
Kirmān (Kurmān)¹⁸ ;
Turān¹⁹ ;

كورة استان شاذسابور و هي كسكر اربعة طساسيج: طسوج الزندرد، طسوج الترتور، طسوج الأستان، طسوج الجوازر. (ابن خردادبه، المسالك والممالك، ليدن، ١٨٨٩، ٧)

¹⁰. Գարմախան /Garmakan/, var. Պարմախան /Parmakan/. Pers. inscr. glmyk'n 'Garamaea' (glmykc'n 'the Garamaeans'); Gr. Γαραμαία; Syr. ܟܘܪܡܝܐ; Arab. كورة) با جرمق (ܟܘܪܡܝܐ), (ܟܘܪܡܝܐ) با جرمق.

¹¹. Երան(ա)սանքարկավատ /Eran(a)sank'arkawat/, var. Երանասանքարկավատ /Eranasank'artkawat/. Pers. inscr. 'yl'n's'nklkw't. Cf. ŠEŠ 54.

¹². (Նոտատրայ /Notatray/, Pers.-Parth. Noxdār(estān) ; Syr. ܢܘܬܐܬܪܝܐ; Arab. ܢܘܬܐܬܪܝܐ) ܢܘܬܐܬܪܝܐ ܫܝܪܐܢ /Notartaširakan/, var. Նոտատրայ Շիրական /Notatray Širakan/, Նոտատրայ Շիրական /Notartay Širakan/. Pers. inscr. nwt'ltš'ltk(')n. Cf. also ŠKZ 2 nwtš'rtkn : ntwš'rtkn : Αδιαβηνης (Αδιαβηνήν). Agathangelos, 842, speaks of the land of Nor-Širakan : առ Նոր Շիրական երկրան. See also H. Hübschmann, *Die altarmenischen Orsnamen*, Straßburg, 1904, 319-20 Noširakan (var. Norširakan).

¹³. Արձին /Arjin/, var. Արհէն /Arhēn/, Մայձինքստեհ /Mayjinēsteh/. Pers. inscr. 'lcwn ; Syr. ܐܪܝܢ, ܐܪܝܢܐ ܟܠ ܟܠ ܐܪܝܢ (Synod. Or., 34), ܐܪܝܢܐ ܟܠ ܟܠ ܐܪܝܢ (Synod. Or., 109); Arab. أرزن, أرزون. See H. Hübschmann, 248-51.

ومن آمد الى ميفارقين ذات اليمين خمسة فراسخ، و من ميفارقين الى أرزن - و هي أيضا مدينة تتاحم أرمينية - سبعة فراسخ. (قدامة بن جعفر، الخراج وصناعة الكتابة، بغداد، ١٩٨١، ١١٣)

¹⁴. Քուստի նեմրոզ /k'usti nemrož/.

¹⁵. Պարս /Pars/, var. Պադ /Pad/. Pers. pārs ; Syr. ܩܘܪܫ; Arab. فارس.

¹⁶. Խուժաստան /Xužastan/. Pers. inscr. ḫwcstn, ^TParth. 'wyst'm'y hwjyst'n ; Syr. ܟܘܪܝܫܬܐ; Arab. الاهواز.

¹⁷. Ասպահան /Aspahan/. Pers. inscr. sph'n, sp'h'n ; Gr. Ἀσπαδάνα ; Syr. ܐܨܦܗܐܢ; Arab. أصبهان.

وقال حمزة بن الحسن: أصبهان اسم مشتق من الجندي، و ذلك أن لفظ أصبهان، إذا رء إلى اسمه بالفارسية كان أسباهان و هي جمع أسباه. وأسباه اسم الجند والكلب و كذلك سك. اسم الجند والكلب وإنما لزمهما هذان الاسمان واشتركا فيهما لأن أفعالهما لفق لأسمائهما و ذلك أن أفعالهما الحراسة. فالكلب يسمى في لغة سك وفي لغة أسباه وتخفف فيقال: أسبه، فعلى هذا جمعوا هذين الاسمين و سموا بجمما بلدين كانا معدن الجند الأساورة. (ياقوت، معجم البلدان، ١، بيروت، ١٣٩٧ / ١٩٧٧، ٢٠٥)

¹⁸. Կուրման /Kurman/, var. Կրման /Kṛman/. OPers. karmāna ; Pers. inscr. klm'n ; Parth. inscr. krmn ; Gr. Καρμανία; Arab. كرمان.

Mēšān (Mēšūn)²⁰ ;
Hagar²¹ ;
Paniyādaradašēr²² ;
Makurān (Makrān)²³ ;
Sind²⁴ ;
Srman (×Mihrān)²⁵ ;
Spēd²⁶ ;
Vašt²⁷ ;
Sagestān²⁸ ;
Zābulestān (Zāβulestān)²⁹ ;
Dēr³⁰, an island³¹ in the sea ;

---

¹⁹. Σητιρωάν /Turan/. Pers. inscr. twr'n ; Parth. inscr. twgrn ; Gr. Τουρηνή ;
Arab. طوران. The capital of Turān was « قصدار ».

اما طوران: شهرهای آن محالی، کیزکانان، سوره و قصدار. (استخری، مسالک و ممالک، تهران،
(۱۳۴۷، ۱۴۷)

²⁰. Մէշուն /Mēšun/. Pers. inscr. myš'n, myšwn(y) ; Parth. inscr. myšn ;
Gr. Μησων (ŠKZ) ; Syr. ܡܝܫܘܢ; Arab. ميسان، ميشان. It was one of the four *tasūg* of
Šādvahman :

کوره استان (خسرو) شاذهمن وهي کوره دجلة اربعة طساسيح: طسوج بمناذرشير، وطسوج ميسان وهي ملوى،
وطسوج دست ميسان وهي الأبله، ... وطسوج أيزقباد. (ابن خردادبه، ۷)

²¹. Հագար /Hagar/, var. Միեղհագար /Mieǵhagar/. Syr. (Syn. Or.
128); Arab. هجر.

²². Պանիաւրշիր /Paniatršir/, var. Անաւրշիր /Anatršir/. Syr.
ܡܝܢܝܘܪܫܝܪ (*ܡܝܢܝܘܪܫܝܪ), cf. Syn. Or. 128 ܡܝܢܝܘܪܫܝܪ ܝܠܟܘܢ.

وبالبحرين فنياذ أردشير، وهي مدينة الخط . (طبري، تاريخ الرسل والملوك، ۲، بيروت، ۱۳۸۷، ۴۰)

²³. Մակուրան /Makuran/, var. Մագվիան /Magwian/. OPers. maka ;
Pers. inscr. mkwl'n ; Parth. inscr. mkwrn ; Arab. مكران.

²⁴. Մին /Snd/. Pers. inscr. snd ; Pers. sind (Skt. sīndhu), hind (OPers.
hindu) ; Arab. سند.

²⁵. Տրման /Srman/, var. Մնդասրման /Sndasrman/, Մնդ Մրան /Snd,
Mran/. Mihrān is the Persian name for Sind. Cf. Bd 76-77.

معرفة نهر مهران وهو نهر السند وما يصب اليه. (سهراب، كتاب عجائب الأقاليم السبعة الى نهاية العمارة، لبيزنگ،

(۱۳۴۷ / ۱۹۲۹، ۱۴۹)

²⁶. Սպետ /Spet /. Arab. اسپيد; Bal. Sipi .

و درين بيابان جای جای ده باشد. فاما شهرى معروف نه شنوده ام مگر سنيچ (×سپيچ)، شهر کي
باشد از عمل کرمان بر راه سيستان. (استخری، ۱۸۵)

²⁷. Վաշտ /Vašt/. Pers. vašt, gvašt. Pers. X^vāš ≈ Bal. Wāš(t). The modern
Gvašt is lying to the east of X^vāš. See G. Le Strange, *The lands of the
Eastern Caliphate*, New York, 1966, 330.

²⁸. Մակաստան /Sakastan/. Pers. inscr. skst'n/ skstn ; Gr. Σακαστανή
(Mansiones Parthicae) ;

Syr. ܡܟܫܬܢܐ, ܡܟܫܬܢܐ; Arab. سيستان، سجستان.

²⁹. Զապլաստան /Zaplstan/. Pers. inscr. z'wlstn ; Arab. زابلستان. Cf. Skt.
jāguḍaḥ land of a saffron-cultivating people. See H. W. Bailey, *Indo-Scythian
Studies. Khotanese Texts*, VII, Cambridge U. P., 1985, 10.

³⁰. Դեր /Der/, var. Գեր /Ger/. It may correspond to Syr. ܕܝܪܐ (Syn.
Or. 165)/ ܕܝܪܐ, Arab. دارين. Cf. Marquart, 43.

³¹. կղզի /kǵzi/ 'island, isle'.

Mēšmāhīg (Māšmāhīg)³², this too is an island ;
 Mazōn³³ ;
 Xuzihrestān³⁴ ;
 Spahl³⁵, taken from the Indians³⁶ ;
 Dēbuhl³⁷, likewise taken from the Indians.

Kust ī X^varāsān³⁸, which is the oriental quarter, in which
 there are twenty-six lands, namely what I say :

Ahmadān³⁹ ;
 Kōmiš⁴⁰ ;
 Vurkān (Gurgān)⁴¹ ;
 Abaršahr⁴² ;
 Marv⁴³ ;
 Marvrōd⁴⁴ ;
 Harēv/ Harē⁴⁵ ;

³² . Մէշմահիկ /Mēšmahik/, var. Մէշմակիկ /Mēšmakhik/. Syr. ܡܫܡܗܝܝܓ (Syn. Or. 34), ܡܫܡܗܝܝܓ (Syn. Or. 128); Arab. سماهيج.

سماهيج: اسم جزيرة في وسط البحر بين عمان والبحرين. ... و قال غيره: سماهيج جزيرة في البحر تدعى بالفارسية ماش ماهي فعزته العرب. (ياقوت، ٣، ٢٤٦)

³³ . Մազոն /Mazun/, var. Մաազոն /Maazun/. Pers. (šahr ī) mazōn; Parth. inscr. mzwñ hštr ; Syr. ܡܙܘܢ (ܫܗܪܝܡܙܘܢ); Arab. صحار, مزون.

³⁴ . Խուզիհրստան /Xuzihrstan/. It seems to be derived from *hu-ciθra-stāna-. In Persian, we have place names such as خجیر کلا, خجیره. Marquart relates it to Pers. کوجران.

³⁵ . Սպահլ /Spahl/. Also զՊահղն /zPahǵn/.

³⁶ . Հնդկաց /Hndkac'/.
³⁷ . Դեբուհլ /Dēbuhl/. Also զԿեբուհա /zKebuha/. Arab. ديبيل.

سوی پارس شویم به سیراف، همچنین تا ساحل هرموز کی از پس کرمان است تا دیبل، و تا ساحل مولتان - و آن سرحد هند باشد -، و به مولتان حد مسلمانی سپری شود؛ آن گاه به ساحل هندوستان رسمیم. (استخری، ٣١)

³⁸ . Քուստի Խորասան /K'usti Xorasan/.

³⁹ . Ահմադան /Ahmadan/. In the short recension Ահմատան /Ahmatan/ belongs to the northern quarter. OPers. ha₁gmatāna; Pers. inscr. 'hmt'n ; Syr. ܐܗܡܬܢ, ܐܗܡܬܢ; Arab. همدان.

⁴⁰ . Կոմիշ /Komš/, var. Կոշմ /Košm/. Pers. inscr. kwmš(y) ; Gr. (ἡ τε) Κωμισσηνή (Strabo, *Geog. Bib.* 514) ; Arab. قوس.

⁴¹ . Վրկան /Vrkan/, var. Վարկան /Varkan/. OPers. Vrkāna ; Pers. inscr. gwlg'n ; ŠKZ gwrk'n : wrkn : Γουργαν ; Syr. ܠܘܪܟܐܢ, ܠܘܪܟܐܢ; Arab. جرجان.

⁴² . Ապրշահր /Apršahr/. Pers. inscr. 'plštl ; ŠKZ 'prštry : 'prhštr : ανωτατω εθνη ; Sogd. 'bršxr, 'brš'r ; Syr. ܐܦܪܫܗܪ; Arab. أبرشهر.

⁴³ . Մրվ /Mrv/. Av. marγu/ mouru ; OPers. margu ; Parth. mary ; ŠKZ mlwy : mrgw : Μαρου ; Sogd. mry; Parth. mary; Syr. ܡܪܘ; Arab. مرو.

⁴⁴ . Մրոտ /Mrot/. Pers. inscr. mlwlwt ; Sogd. mrwrwd; Syr. ܡܪܘܬܐ; Arab. مَرَوْد (وهو مدغم من مروالروذ. ياقوت، ٥: ١١٢)، مروالروذ، مروروذ.

Kādišān⁴⁶ ;
 Nisāy Meyānag⁴⁷ ;
 Bašin⁴⁸ ;
 Tālagān⁴⁹ ;
 Gōzagān⁵⁰ ;
 Andarāb (Andarābag)⁵¹ ;
 X^vast (X^vāst)⁵² ;
 Hrum (Rōb)⁵³ ;
 Zamb (Zanb)⁵⁴ ;
 Pērōznahcihr (Pērōznaxcīr)⁵⁵ ;
 Diz ī Navāzag⁵⁶ ;

⁴⁵ . Հրև /Hrew/, var. Հրաւ /Hraw/. Av. haraēva (harōiva) ; OPers. haraiva ; Pers. inscr. hlydy ; Parth. inscr. hryw ; Gr. Ἀρ(ε)ία; Syr . ܗܪܝܐ, ܗܪܝܐ; Arab. هراة.

ز هر سو که بد نامور مهتری به خواند و بیامد به شهر هری (شاهنامه، م ۱۲، ۶۷۷)

⁴⁶ . Կատաշան /Katašan/. There are ktkstn /kadagestān/ on Persic seals, καθάγοστονο and καθάγοσταγγο in Bactrian documents, and ܟܬܟܫܬܢ in Syriac (Syn. Or. 165).

⁴⁷ . Նսայի միանակ /Nsai mianak/. Av. nisāya (between Marv and Balx); OPers. nisāya (in Media); Pers. *nisāy meyānag ‘Middle Nisāy’.

⁴⁸ . Բժին /Bžin/, var. Նսայի Միանակաբժին /Nsai Mianakabžin/. Pers. Bšīn, Bšīn. Cf. Pers. bašn ‘idol temple’ < *bāžina-.

غرجستان: ناحیتی است. قصبه او بشین است. مهتر این ناحیت را شار خوانند. جایی بسیار غله و کشت و برز و آبادانی است؛ و همه کوه است؛ و مردمان این ناحیت مردمانی اند سلیم و بی بد، و شبانان اند و برزیگر. (کتاب حدود العالم من المشرق الى المغرب، تهران، ۱۳۱۲ / ۱۳۵۲، ۵۸)

⁴⁹ . Տաղկան /Taḡkan/. Arab. طالقان.

سوی طالقان آمد و مرورد سپهرش همی داد گفتی درود (شاهنامه، م ۱۲، ۶۷۹)

⁵⁰ . Գոզկան /Gozkan/ (also Կոզկան). Bactr. Γωζογανο, Γωζαγανο ; Arab. جوزجان.

گوزگان نام ناحیت است، و قصبه آن جهودستان است. (استخری، ۲۱۳)

⁵¹ . Անդրապ /Andrap/, var. Անդապ /Andapd/. Pers. اندراب.

« Going from the kingdom of Hwo (Kunduz) south-east, we come to the kingdom of Chen-se-to (Xvast), the kingdom of 'An-ta-la-po (Andar-āb). » Si-yu-ki, *Buddhist Records of the Western World*, I, London, 1906, 42-3.

اندرابه شهری است در شعب کوه نهاده. و آن جایگه نقره کی از چارپایه و پنجپهیر افتد گرد کنند. و دو رود دارد: یکی اندراب و یکی رود کاسان. و باغ و درخت بسیار دارد. (استخری، ۲۱۸) اندراب ... پادشای او را شهریار خوانند. (حدود العالم، ۶۲)

⁵² . Վխստ /vest/, var. վխստ /vēpt/. Bactr. *Χοαστο (Χοασταιγο = X^vastīg) ; Pers. خوست, خست; Pašt. Xōst.

⁵³ . Հրում /Hrum/. Bactr. Ρωβο ; Arab. روب.

الروب وسمنجان اثناعشر الفا وستمائة درهم. (ابن خردادبه، ۳۶-۳۷)

⁵⁴ . Ջանբ /Zamb/, var. Հրումազանբ /Hrumazanb/. Arab. ز. Sogdian zamb (Pers. damb) means ‘shore’.

⁵⁵ . Պերոզնախճիր /Peroznaxčir/, var. Պարոզ Նահրճիր /Paroz Nahrčir/. Arab. فيروزنخشير.

الفيروزنخشيري: ... هذه النسبة إلى فيروزنخشير ويعربونها فيقولون فيروزنخشير وهي إحدى قرى بلخ والمشهور بالانتساب

إليها ... (أبو سعد السمعاني، الأنساب، الجزء الرابع، بيروت، ۱۴۰۸ / ۱۹۸۸، ۴۱۸)

Varucān⁵⁷ ;
 Maⁿsān⁵⁸ ;
 Gazag (Gazagestān)⁵⁹ ;
 Baxl ī bāmīg⁶⁰ ;
 Tarmid⁶¹ ;
 Carmangān⁶² ;
 Šēr ī Bāmīgān⁶³ ;
 Gōzbun⁶⁴ .

⁵⁶ . Դզի Նաւազակ /Dzi Nawazak/, var. Դզինազակ /Dzinazak/. Pers. navāzag, cf. ŠĒŠ 8 andar baxl ī bāmīg šahrestān ī navāzag spendyād ī vištāspān kird. Cf. also VZ 4.10.

از او چون به پرموده رفت آگهی	که جوید همی تخت شاهنشاهی
دزی داشت پرموده آوازه نام	کزین دز بدی ایمن و شادکام
نهاد آن چه بودش بدو در درم	ز دینار و از گوهر و بیش و کم. (شاهنامه، م ۴۲، ۴۳-۱۰۴۲)

(۱۰۴۴)

⁵⁷ . Վարճան /Varçan/ (elsewhere Վարջան). Pers. varuc/ varuz, cf. TM 216 b V wrwc'n š'h (Arab. غرج الشار, غرج); Arab. غرج الشار, غرج.

⁵⁸ . Մանսան /Mansan/, var. Մաշան /Mašan/, Մանշան /Manšan/.
 شبورقان ... وهی اکبر من کندردم و من سان (مرسان) وهی نحو من اليهودية فی الکبر (اصطخري، مسالك الممالك،
 لیدن، ۱۹۲۷، ۲۷۱)

خراسان: مرسان از اقلیم چهارم است. ... شهری کوچک است و هوایش به سردی مایل، و آب روان و باغستان بسیار و غله فراوان دارد. (قزوینی، نزهة القلوب، تهران، ۱۳۳۶، ۱۸۶)

The ^ZVd 1.10 describes 𐭪𐭮𐭲𐭫 as purvāstar 'with abundant pastures'.

⁵⁹ . Գճակստան /Gçakstan/, Marq. Գճակ Ասան /Gçak Asan/. Bactr. Γαζο.

جزء: موضع بخراسان کانت عنده وقعة للأسد بن عبدالله مع خاقان. والعجم تقول كزه. (ياقوت، ۲: ۱۳۴)

⁶⁰ . Բախլիբամիկ /Bahlibamik/. Av. bāxδī ; OPers. bāxtri ; Bactr. Βαχλο ; Pers. inscr. bhl ; Gr. Βάκτρα. Pers. baxl ī bāmīg ; Arab. بلخ الحساء ; Armen. Բախլ առաւուտին (see Հ. Մանանդյան, Խորհրդանշանաբանական լուծումը, Յերեվան, 1934, 61).

⁶¹ . Դրմատ /Drmat/. Bactr. ταρμυδο (ταρμυδδωγο) .

ترمد: شهری است خرم، بر لب رود جیحون نهاده. و او را قهندزی است بر لب رود. و این شهر بارگه ختلان و چغانیان است. و از وی صابون نیک و بوریای سبز و بادبیزن خیزد. (حدود العالم، ۶۶)

⁶² . Դրմատավարիման Կանշեր /Drmatavariman Kanšēr/, (also Դովմատ Վարիմանակ, Շերեմբամիկան). Marq. Դրմատ Չարիմանկան Շեր /Drmat Čarimankan Šēr/. Arab. جرمنكان، صرمنجان.

از ترمد تا جرمنکان یک مرحله. (استخری، ۲۷۱)

⁶³ . Շերի Բամիկան /Šeri Bāmikan/. Pers. šēr ī bāmīgān 'king of bāmīgān' ; Pers.-Arab. باميان.

القاب ملوك خراسان والمشرق ... ملك الترمذ ترمذ شاه، ملك الباميان شير باميان. (ابن خردادبه، ۳۹)

استاده بدی به بامیان شیری به نشسته به عز در بشین شاری (ناصرخسرو، دیوان،

دستنوشت)

⁶⁴ . Գոզբոն /Gozbon/, Marq. Զզիրոյին /Dzi royin/. Pers. gōz-bun, cf. MX 27.44 az zamīg ī pedišx'ārgar dā bun –ī– gōzag. See R. v. Stackelberg, « Die iranische Schützensage », ZDMG, 58/4, 1904, 853-858.

Kust ī Kapkōh⁶⁵, which is the quarter of the Caucasus mountains, in which there are thirteen lands:

Ādurbāyagān⁶⁶ ;
Armin⁶⁷, [which is] Hayk⁶⁸ ;
Viruzān⁶⁹, which is Virk⁷⁰ ;
Arrān⁷¹, which is Aġuank⁷² ;
Balāsagān⁷³ ;
Sīsagān⁷⁴ ;
Ray⁷⁵ ;
Gēlān⁷⁶ ;
Šānzān (Mogān)⁷⁷ ;
Dēlamān⁷⁸ ;

ونفذ السهم من طبرستان الى بادغيس فلما كاد يسقط بما طيره عنها في ما يحكى ملك بامر الله تمالي حتى نفذ الى
ارض حلهم من ارض بلخ وسقط هناك بموضع يقال له كوزين (كوزين) وذلك عند القاء الشمس يدها في الغروب (الثعالبى،
غرر اخبار ملوك الفرس وسيرهم، باريس، ١٩٠٠، ١٣٣-١٣٤)

⁶⁵. 𐎧𐎡𐎴𐎠𐎢𐎡 𐎧𐎡𐎴𐎠𐎢𐎡 / K'usti Kapkoh/, var. 𐎧𐎡𐎴𐎠𐎢𐎡 𐎧𐎡𐎴𐎠𐎢𐎡. Cf. Bd
76 kōf ī kap. Arab. قيق، قيق.

⁶⁶. Ատրպատական /Atrpatakan/, var. Ատրապատական
/Atrapatakan/. Pers. inscr. 'twlp'tk(')n. Cf. ŠKZ 'twrptk'n : 'trwptkn :
Αδουρβαδηνην. Syr. ܐܕܘܪܒܐܕܗܢܝܢ; Arab. آذربيجان.

⁶⁷. Արմն /Armn/. OPers. armina ; Pers. inscr. 'lmny. Cf. ŠKZ 'lmny :
'rmny : Αρμενιας. Syr. ܐܪܡܢܝܐ; Arab. ارمينية، ارمين.

⁶⁸. hայր 'Armenia, the Armenians'.

⁶⁹. Վարջան /Varġan/. Pers. inscr. wlwc'n. Cf. ŠKZ wrwc'n : wyrš'n :
Ιβηριας. Syr. ܩܝܪܝܢܐ; Arab. حرزان.

⁷⁰. Վիրք 'Georgia, the Georgians'.

⁷¹. Ռան /Rān/. Pers. inscr. 'ld'n (on a seal : 'ld'n W wlwc'n). Cf. ŠKZ
'ld'n : 'rd'n : Αλβανιαν. Syr. ܐܪܢܐ; Arab. آران.

⁷². Աղուանք 'Caucasian Albania, the Albanians'.

⁷³. Բալասական /Balasakan/. Pers. inscr. bl'sk'n, cf. K II.15 'lmny štry
W wlwc'n W 'l'ny W bl'sk'n 'D pl'c 'L 'l'n'n BB' ; (on a gem : [kwst]y ZY
'lb'n W bl'skn wewlk k'twlykws. Gr. Βυρασσῶνη; Arab. براهسكان، براهسكان،
بالاسكان.

الان شاه موقان، براسكان شاه بآذربيجان (ابن خردادبه، ١٧)

⁷⁴. Սիսական /Sisakan/. Pers. inscr. syskn (on a seal : 'lmny W 'ld'n W
wlwc'n W syskn W mlcy ZY nyswny). Armen. Սիսակ; Arab. سيسكان.

... وهي مدينة كورة البسفرجان وبنى حصن ويص وقلاعا بارض السيسكان منها قلعة الكلاب وشاهبوش واسكنها

من سياسيجيته ذوى البأس ... (ابن الفقيه، مختصر كتاب البلدان، بريل، ١٣٠٢ / ١٨٨٥، ٢٨٨)

⁷⁵. Արե /Arē/. Av. rayā; OPers. ragā ; Pers. inscr. ld(y) ; Syr. ܐܪܝܐ; Arab.
رى.

⁷⁶. գեղան /Geġan/, var. գելան /Gelan/. Pers. inscr. gyl'n ; Syr. ܓܝܠܢ;
Arab. جيلان.

⁷⁷. Շանճան /Šanġan/ [Short Recension : Մուկան /Mukan/]. Pers. šān-
zān (cf. top. šān-diz) ; Pers. شانجان ? [Pers. inscr. mwk'n (mwd'n) ; Arab. موقان
[.موغان]

Dumbāvand⁷⁹ ;
Taburestān⁸⁰ ;
Rōyān⁸¹ ;
Āmul⁸²,

of which we are going to relate.

Part two.

Media

From the long recension :

30. One of the lands in Asia is Mārḳ' (Media)⁸³ whose people are said to be the descendants of Mādea (Medus)⁸⁴, son of the king of Colchis⁸⁵, whose sister was Mādaē (Medea)⁸⁶, who, filled with passion for Yason (Jason)⁸⁷, delivered the Golden Fleece.⁸⁸ However, the reason for their coming here is not reported. It is said [by another source] that Artaxerxes Ochus⁸⁹ made a number of Romans and Jews to dwell in their tents⁹⁰

---

⁷⁸ . Դլմնւնք /Dlmunk'/. Pers. inscr. d'y lmn. Cf. KAP 5.12 dumbāvand ud dēlamān ud pedišx'ārgar. Syr. ܕܠܡܢܟܐ (ܕܠܡܢܟܐ). Arab. الديلم.

⁷⁹ . Դմբաւանդ /Dmbawand/. Pers. inscr. dnb'wndy, cf. ŠKZ
dwnb'wncy : dwnb'wntš : απο Τουμβαουτων/ απο Δουμβαουδ. Arab. دنباوند.

⁸⁰ . Տապրըստան /Taprēstan/. Pers. inscr. tprwst'n. Cf. Bd 84 zreh ī
kamrōd hān ī ped abāxtar ped taburestān videred.

از جشنساف شاه و شاهزاده طبرستان و پرشوارگر و جیلان و دیلمان و رویان و دنباوند نامه ای پیش
تنسر هرید هرابذه رسید. (نامه تنسر)

⁸¹ . Թւան /Rwan/. Pers. inscr. lwd'n (lwd'n W zlyh'n). Arab. رویان.

وفیه طبرستان و رویان وامل و ساریه و شالوس و اللارز و الشرز و طمیس و دهستان و الکلاز و جیلان و بدشوارجر (ابن

خردادیه، ۱۱۹)

⁸² . Ամլ /Aml/. Pers. inscr. 'mwl ('mwl W dnb'wndy) ; Syr. ܕܘܡܠܟܐ; Arab.
أمل.

⁸³ . Մարք /Mark'/. Armen. Մարած Մարգ ≈ Parth. *māδ mary.

⁸⁴ . Մադեայ /Madea-y/. Gr. Μηδος.

⁸⁵ . In Euseius' Chronicle he is called Αιγέως ; but in older versions of the
story he is Αιήτης by name.

⁸⁶ . Մադաէ /Madaē/. Gr. Μηδεια.

⁸⁷ . Յասոնի /Yason-i/. Gr. Ίάσων.

⁸⁸ . It seems that this story is taken from the Chronicle of Eusebius. See
Eusebi Chroniconum, Liber prior, A. Schoene, Berolini, 1875, 62.

περιτελλομένων Μηδεια Κολχίς ἀνεχώρησεν Αιγέως, ἧς υἱὸς Μηδος, ἐξ οὗ
Μηδοὶ καὶ ἡ χώρα ἐκλήθη Μηδεια. Εἶτά φησι Μιτραίου δὲ τὴν ἀρχὴν
διαδέχεται Ταύτανος, ζῶν καὶ αὐτός κατὰ ἔθνη τὰ Ἀσσυρίων καὶ νόμους.

There is a number of stories about the role of a queen or princess in giving
the insignia of the royal power to the enemy. See my article: شاه کارن.

⁸⁹ . Արտաշէս Օք'ոզ /Artašēs Ok'oz/. Gr. Αρταξέρξης Όχου.

⁹⁰ . Վրաւոք /kranòk'/. Armen. վրաւն 'tent, pavilion, tabernacle'.

Marquart reads : Վրկաւաւր ' (in) Hyrkanien'.

close to the Caspian Sea⁹¹ –this is ignored today. But Ptolemy says that the Medes dwell in the east [and south] of the Caspian Sea. As for what some state, the Medes have a single [royal] rule, this is not the case. But Ptolemy says that their lands are Kasb⁹², Kāduš (Cadusia)⁹³, Gelk⁹⁴, Delmuk⁹⁵; and Rē⁹⁶ and Aspahān⁹⁷ also are cities of Media.

From the short recension :

35. Media, which is called Kust ī Kapkōh⁹⁸, is on the east of Armenia⁹⁹ and is bordered by the Caspian Sea. It consists of the following lands : Ātrpatakān¹⁰⁰, Rē, Mukān¹⁰¹, Dilumān¹⁰², Ahmadān¹⁰³, Dabāwan¹⁰⁴, Taparestān¹⁰⁵, Āmel¹⁰⁶, and Rūān¹⁰⁷. It contains mountains, rivers, the sea called Kaputān, the ‘Blue’¹⁰⁸, where « kuṛamgīg » is produced. It has many cities [, one of which is Ganjak šahastān¹⁰⁹].

Xuzestān

From the long recension :

⁹¹ . Կասբից /Kasbi-c’/.

⁹² . Կասբ /Kasb/. Ptolemy speaks of the the nation of Caspii. *Geographia*, VI.2.5 Κατέχουσι δὲ τῆς Μηδίας τὰ μὲν δυτικὰ παρα τὴν Ἀρμενίαν Κάσπιοι· Cf. Pers. قزوین.

⁹³ . Գադուշ /K’aduš/. Ptolemy speaks of the nation of Cadusii, Καδούσιοι. Geog. VI.2.5.

⁹⁴ . Գելք /Gelk’/. Cf. Gr. Γῆλοι, Γηλαῖοι (Armen. Գելլաք). Ptolemy, VI.2.5 τὰ δὲ ἐντὸς τῆς τῶν Γηλῶν. Pliny (Nat. H. 6.18) states, the Gaëli are called, by the Greek writers, Cadusii. Pers. Gēlān.

⁹⁵ . Դիլումք /Delumk’/. Cf. Gr. Δελουμάιοι. Pers. Dēlumān.

⁹⁶ . Րէ /Rē/. Pers. Ray.

⁹⁷ . Ասպահան /Aspahan/. Pers. Spāhān.

⁹⁸ . Քուստի Քասպկոհ /K’usti K’apkoh/.

⁹⁹ . Հայոց /Hayoc’/.

¹⁰⁰ . Ատրպատական /Atrpatakan/. Pers. ādurbāyagān.

¹⁰¹ . Մուկան /Mukan/. Pers. Mogān.

¹⁰² . Դիլումն /Dilumn/. Pers. Dēlumān.

¹⁰³ . Ահմադան /Ahmadan/. Pers. Ahmadān.

¹⁰⁴ . Դաբաւան /Dabawan/. Pers. Dumbāvand.

¹⁰⁵ . Տապարաստան /Taparastan/. Pers. Tabarestān/.

¹⁰⁶ . Ամէղ /Āmeğ/. Pers. Āmul.

¹⁰⁷ . Րուան /Ruan/. Pers. Rōyān.

¹⁰⁸ . Կասպուտան /Kaputan/. OPers. kapauta-ka- ‘blue’ (kāsaka kapautaka ‘lapis lazuli’), Pers. kabōd ‘grey-blue ; dove’, Khot. Kavūta ‘blue, grey’.

اندر دریای ارمنیه یک جزیره است. بر او یک ده است، آن را کبودان خوانند، جایی بانعمت است و

مردم بسیار. (حدود العالم، ۱۶)

¹⁰⁹ . Գանձակ շահաստան /Ganjak šahastan/. Pers. Ganzag šahrestān.

31. One of the lands of Asia is Elymais¹¹⁰, that is Xuzestān¹¹¹, which the Greeks call Susiana¹¹², on account of [its main] city Susa¹¹³, and the Arabs¹¹⁴, Bašra¹¹⁵. It is bounded to the west by [the river] Tigris¹¹⁶ which separates Babylonia¹¹⁷ and Xuzestān, and to the south by the Persian Gulf¹¹⁸, and to the north by Assyria¹¹⁹. It has three rivers¹²⁰. It has five provinces¹²¹ where these cities are located:

Hormšēr (Hormezdardašēr)¹²²;
 Suluša¹²³;
 Susa (Šūš), mentioned in [the book of] Daniel¹²⁴;
 Gundīšābuhr¹²⁵, where excellent sugar is produced.

The soil [of Elymais] is good and fertile. It has two islands¹²⁶ located opposite it in the Persian Gulf.

From the short recension :

37. Elymais¹²⁷, which is called the Occidental Quarter (Kust ī X^varbarān), is east of Tigris and west of Persis¹²⁸. It contains the following small provinces:

Xuzestān ;
 Māy ;

¹¹⁰ . Ելիմացուց /Elimac'woc'n/. Cf. Ptolemy, VI.3.3 μεταξὺ δὲ ὑπὲρ μὲν τοὺς Ἑλυμαίους ἡ Κουσσία.

¹¹¹ . Խուշաստան /Xužastan/.

¹¹² . Շասանիկ /Šawšanik/. See Ptolemy, VI.3 Σουσιανῆς θέσις.

¹¹³ . Շոշան /Šōšan/. Elam. ^hŠušān ; OPers. Čūšā, Gr. (Ptolemy) Σοῦσα.

¹¹⁴ . Տաճիկ /Tajikk'/. Pers. tāzīg 'Arab in general, Muslim in particular'.

¹¹⁵ . Բժրա /Bčra/. Arab. بصره.

¹¹⁶ . Դկլաթ /Dklat'-ok/. Akkad. [I]di-iq-lat; OPers. tigrā ; Gr. Τίγρις ; Arab. نهر الدجلة.

¹¹⁷ . Բաբելոն /Babelon/. Akkad. Bābilu ; OPers. bābiru. Cf. Ptolemy V.20 Βαβυλωνίας θέσις.

¹¹⁸ . Պարսկային ծոց /Parskayin čoc'ovn/.

¹¹⁹ . Ասրեստանիք /Asurestan-iwk'/. Akkad. aš-šur ; OPers. aθurā ; Pers. āsūrestān. Cf. Ptolemy VI.1 Ἀσσυρίας θέσις.

¹²⁰ . Cf. Ptolemy, VI.3.2 Μωσαίου ... Ἐύλαιου ... Ὀροάτιδος.

¹²¹ . ոստան /ostan-s/. Pers. avestām, ōstān ; Syr. ܐܘܨܬܢܐ.

¹²² . Որմշիր /Ormšir/. Pers. inscr. 'wħrmzd' rthštr.

قال التّوّزي: الأهواز تسمّى بالفارسية هرمشیر. (ياقوت، ٢: ٤٠٤)

¹²³ . Սուլիստա. Pers. šūstar/ šūštar ?

¹²⁴ . Dan. 8.2.

¹²⁵ . Գունդիր-Շապուր /Gundir-Šapurh/. Pers. inscr. why'ndywkšhpwhly.

¹²⁶ . That is, Dēr and Mēšmāhīg.

¹²⁷ . Եղիմացիք /Egimac'ik'/.

¹²⁸ . Պարսիք /Parsic'/.

Māsabadān ;
 Mihragānkadag ;
 Kaškar ;
 Garmēgān ;
 Ērānāsāngarkavād ;
 Nōdardašēragān ;
 Arzōn¹²⁹.

It has three rivers, five cities –one of them being Gundīšābuhr, where excellent sugar is produced. It also has two islands opposite it in the Persian Gulf.

Persis

From the long recension :

32. One of the lands in Asia is Persis¹³⁰, which is east of Xuzestān [and] neighbouring [the land of] Media. It has the city of Staxr¹³¹, as Ardašēr son of Sāsān was from the village Steh¹³². To the north of it there is a city [called] Pārsa (Pasargades)¹³³ which is in the district of Kuvār (or, Xabr)¹³⁴ –it is perhaps this [district] which is mentioned by Ezechiel¹³⁵. It has two islands; Ptolemy calls one of them Alexandria¹³⁶, and the other Sobat¹³⁷ (Sōphtha)¹³⁸. This latter is mentioned by Jeremiah: “Gold comes from Sobat¹³⁹.” There are found ten kinds of precious stones:

1. Ādar¹⁴⁰, six *dānag*¹⁴¹ of which is worth forty drachms;
2. Rōmia;
3. Mēšia;
4. Dank¹⁴¹;

¹²⁹ . qUṛdāhū` qUṛphēn /zArjon, zArhen/.

¹³⁰ . Պարսք /Parsk¹/. OPers. pārsa ; Gr. Περσίς.

¹³¹ . Ստախր /Stahr/. Pers. staxr (lit. ‘stronghold’, cf. Av. staxra) the capital city of Persis.

¹³² . Ստեհ /Steh/.

¹³³ . Պարսա /Parsa/. OPers. pārsa could also correspond to pārsa-gr̥da (Gr. Πασαργάδαι) Pasargades. Cf. XPa 14

¹³⁴ . Քոբար /k¹obar/. In Persis on the left bank of the river Sakkān, there are two cities Kuvār and Xabr. Cf. MHD A 19 ka gōbed kū agar ō kuvār ayāb ō xabr nē šavum ...

¹³⁵ . Iehèzqél, I.1. Hebr. קְבָר /Kēbār/ was a canal in Babylonia.

¹³⁶ . Աղեքսանդրի /Ağek¹sandri/.

¹³⁷ . Սոբատ /Sobat¹/.

¹³⁸ . Ptolemy speaks of three islands thus (VI.4.8): Νῆσοι δὲ παράκεινται τῇ Περσίδι, Ταβιανα ... Σῶφθα ... Ἀλεξάνδρου ἢ καὶ Ἀρακία ...

¹³⁹ . Irmeyahou, 10.9 יִרְמְיָהוּ בְּבָבֶל .

¹⁴⁰ . ադար /adar/. Pers. ādar ‘fire’, ādaršust (Arab. آذرشست).

¹⁴¹ . դանեկան /danekan/. OPers. dānaka, Pers. dān(a)g.

5. Parmuša, which is colourless;
6. Parmušit;
7. Havtadram (Haftdram);
8. Haštadram (Aštadram);
9. Noynadram (Nōhdram).
10. Dasadramak‘art‘a (Dahdramkird), which we call *aniç*.

From the short recension :

38. Persis, which is called the Southern Quarter (Kust ī Nēmṛōz), is east of Xuzestān neighbouring Media. Its own small provinces are the following:

- Pārs ;
- Spāhān ;
- Mēšūn ;
- Hagar¹⁴² ;
- *Paniyādardašēr¹⁴³ ;
- Kirmān ;
- Turān ;
- Makurān ;
- Sind (Hind) ;
- Mihrān¹⁴⁴ ;
- Spēd ;
- Vašt ;
- Sagestān ;
- Zābulestān ;
- Dēr ;
- Mēšmāhīg ;
- Mazōn ;
- Xuzihrestān¹⁴⁵ ;
- Spahl¹⁴⁶ ;
- Dēbuhl¹⁴⁷ .

It also has rivers, islands, and many cities, one of which is Rēšēr ī Pahrsān¹⁴⁸ where fine pearls are found, and pearl gems such as: *drak*¹⁴⁹, six *dāng* of which is worth 40 000; *domiay*

---

¹⁴² . զՀակար /zHakar/.

¹⁴³ . զՊանայիս /zPanayit/.

¹⁴⁴ . Սրան /Mran/.

¹⁴⁵ . զԽուհիքստան /zXuçihraстан/.

¹⁴⁶ . զՊահղն /zPahğn/.

¹⁴⁷ . զԿեբուհա /zKebuha/.

¹⁴⁸ . Ռէշիրի Պահրսան /Rēširi Pahrsan/. Pers. inscr. lyw' lthštr. Arab.

ريشهر.

¹⁴⁹ . դրակ.

(*gomark'*), 8 (500); *mišayiy*, 3; *dankay*, 4; *parmušk'a*; *parmušid*; *hawtadram*; *haštadram*; *dahadram*.

Ariana (Ariya)

From the long recension :

33. [Another] land in Asia is Ariya¹⁵⁰, which is east of Media and Persis and extends up to India [in the south], and [also extends] towards Hyrcania¹⁵¹ and part of Skythia¹⁵². It contains eleven lands, some of which are Scorpion-bearing land¹⁵³, Dēm¹⁵⁴, Kirmān ī Garm 'Hot Carmania'¹⁵⁵, Kranapat (*Kirmān anābād 'uninhabited Carmania')¹⁵⁶, which the Persians call Sard Kirmān 'Cold Carmania'¹⁵⁷. In the north [of Ariya] there is the land of Parthia¹⁵⁸ which is, as Ptolemy states, between Sard Kirmān and Gurgān, but the Persians, on account of the city of Baxl (Bactria)¹⁵⁹, call it Baxl ī Bāmīg, that is, 'Baxl of the dawn'¹⁶⁰. The Holy Scripture call the entire land of Ariyans¹⁶¹ Parthia¹⁶², but it seems to me that this is because the [Parthian] reign proceeded from [that region]. The Persians call this region X^varāsān, that is, 'Oriental'. The following provinces are said to be there:

Kōmiš¹⁶³ ;
Gurgān ;
Abaršahr ;
Marv¹⁶⁴ ;

---

¹⁵⁰ . Արիք /Arik'/. Gr. Ἀρεία (cf. Ptolemy, VI.17 Ἀρείας θέσις). OPers. ariya 'Aryan'; Pers. ēr-ān; Parth. Aryān 'the Aryans'.

¹⁵¹ . Վրկանի /Vrkani/. Pers. gurgān.

¹⁵² . Սկիւթայ /Skiwt'ay/.

¹⁵³ . Կարճարեղ աշխարհն /Karçaber ašxarhn/ (Armen. Կարիճ 'scorpion'). Gr. Σκορπιόφορος χώρα (Ptolemy, VI.17.3). Pers., *gazdumbarag šahr.

¹⁵⁴ . Դէմոն /Dēmon/. Gr. Δῆμος name of a district in Sogdiana (cf. Ptolemy, VI.12.3 ὀνομάζεται δὲ ὁ μὲν ἕτερος αὐτῶν Δῆμος). Pers. dēm(ag).

¹⁵⁵ . Կարմանջերմ /Karmanjerm/. Pers. inscr. glmklm'n.

به کرمان گرمسیر و سردسیر است و در هم آمیخته بود. (استخری، ۱۳۹)

¹⁵⁶ . Կրանապատ. Marq. Կրման անապատ /Kрман anapat/.

¹⁵⁷ . ցուրտ Կրման /c'urt Kрман/. Pers. inscr. sltklm'n.

¹⁵⁸ . Պարթեւք /Part'ewk'/. Gr. Παρθία; Pers. pahlav, pahravag; Arab.

فهل، فهاو.

¹⁵⁹ . Բահլ /Bahl/.

¹⁶⁰ . Բահլի Բամիկք, Բահլ առաւուսին /Bahli Bamikk', Bahl ařawòtin/.

¹⁶¹ . Արեաց աշխարհն (Areac' gen.).

¹⁶² . Cf. Acts II.9 Πάρθοι καὶ Μηδοὶ καὶ Ἑλαμίται 'Parthians and Medes and Elamites'.

¹⁶³ . Կոշմայ /Košmay/, corr. *կոմշ.

Marvrōd ;
 Harēv ;
 Kādišān¹⁶⁵ ;
 Gōzagān, from whence the royal horses come ;

And Gōzbun¹⁶⁶, up to the river called Arang¹⁶⁷ of which it is said that it emits sulphur, and it is broad¹⁶⁸ and impassable such as Phison¹⁶⁹ –the Persians call it Veh-rōd¹⁷⁰. It is considered as impassable due to a treaty after which it cannot be crossed by the Persian and Indian peoples. The plain of Harēv¹⁷¹ is at the eastern end of the land of Gurgān, where there is the district of Vādgēs¹⁷² –this is where our holy Prelates were martyred. There is a land called Kust ī Tuxārestān¹⁷³ where they produce [a kind of] musk¹⁷⁴ –although it is excellent. It seems that the captive Jews were settled in the land of Gōzagān¹⁷⁵, since the Holy Scriptures say, they settled on the course of Gozān¹⁷⁶.

From the short recension :

39. Ariya, which is called Kust ī X^varāsān, the ‘Oriental Quarter’, lies east of Media and Persis, and extends up to India, and down to the Hyrcanian sea¹⁷⁷. It has the following small lands: Kōmiš; Gurgān; Abaršahr; Marv; Marvrōd; Harēv; Kādišān; Nisāy Meyānag; Bašin; Tālagān; Gōzagān; Andarāb; ^HRōb; Zamb; Pērōznahcīr; Diz ī Navāzag; Varucān; (Man)Sān; Gazagestān; Baxl –those of Parthia –; Tarmid; Carmangān; Šēr ī Bāmīgān; and Gōzbun. Ariya has many mountains, rivers and

¹⁶⁴ . Ամր /Amr/, corr. *Մրլ.

¹⁶⁵ . Գադշան /Gadšan/, corr. *Կասուշան.

¹⁶⁶ . Գոզբոն /Gozbōn/.

¹⁶⁷ . Արանգ. Av. arāṅhā (VYt 2 arāṅhām), cf. Bd 65 ēk ō x^varāsān ēk ō x^varbarān šud hend, ī ast arang rōd ud veh rōd.

¹⁶⁸ . This Avesta expression can be about Arang : arəmcā pərəθu.zrayarhəm (Yt 8.2).

¹⁶⁹ . Փիսոն /P'ison/. Hebr. ךַּיִשׁוֹן, one of the rivers of Eden (Gn 2.11); Gr. Φεισών.

¹⁷⁰ . Վեհրոտ /Vehrōt/. Av. vaṅ^vhī ; Pers. veh-rōd. See J. Markwart, Wehrōt und Arang, Leiden, 1938.

¹⁷¹ . Հրեւ դաշտն /Hrew daštn/. Pers. dašt ī harēv.

¹⁷² . Վադգէս /Vadgēs/. Av. vāiti.gaēsa name of a mountain ; Pers. vādgēs ; Arab. باذغيس.

¹⁷³ . Քուստի Տուխարստան /k'usti Tuxarstan/. Pers. tuxārestān. Pers. tuxārīg ‘Tokharian’, Skt. tu(h)khārā pl. ; Gr. Τόχαροι. See H.W. Bailey, « Irano-Indica III », BSOAS, 1949-50, 403-4, 6. Tuxārīk ‘Tokharian’ ; « Six Indo-Iranian Notes », TPS, 1952, 64, 6. Tuškara.

¹⁷⁴ . մուշկ /mušk/. Pers. mušk ; Arab. مسك.

¹⁷⁵ . Կոզական /Kozakan/.

¹⁷⁶ . Գոզանայ /Gozanay/. Hebr. גּוֹזָאן, cf. 2 Kings 17.6.

¹⁷⁷ . Վրկանի ծովուն. Pers. drayā ī gurgān.

islands. The yellow mirobalan¹⁷⁸ and musk are found there, but [the quality of musk] is not fine. Opposite Ariya, there is an island in the Indian sea wherein the Dwarfs of three spans live; they fight against the crane birds who come from India preying upon their fields.

Leaving the east, we shall turn again to the north.

Scythia

From the long recension :

34. [Another] land in Asia is Scythia¹⁷⁹ which commences at the river At'l (the Volga)¹⁸⁰ and extends in longitudinal direction to the southeast up to the Emawon mountains (the Himālaya)¹⁸¹. Scythia is divided roughly in two [regions] by Emawon; its Abāxtar¹⁸² (that is, the northern region of which) is [the abode of] the people of Turkestān¹⁸³. In the north [of Scythia] there is the Unknown territory¹⁸⁴; in the west, the land of Sarmatia¹⁸⁵ along the river At'l; in the south, the sea of Gurgān, Ariya, and India¹⁸⁶ located on the bend of the Emawon mountains, and also it extends beyond the Emawon mountains which separate Scythia from India. It is bounded to the east by China¹⁸⁷. It has 43 nations, the Fish-eater¹⁸⁸, the Milk-drinker¹⁸⁹, and the Heribac'is¹⁹⁰, that is the land Hrēaw (Harēv)¹⁹¹ which was taken by the Persians. The other nations bear barbarian names of which there is no need to speak; for now we do not know about these other nations, except the people of Bušx (or, Bułx)¹⁹² who graze on that land. Scythia contains mountains and plains,

¹⁷⁸ . հրա /hra/. Pers. هرا.

¹⁷⁹ . Սկիւթիա /Skiwt'ia/. Gr. Σκυθία, (Σκυθίαζ) ; OPers. saka.

¹⁸⁰ . Աթլ /At'l/. The name At'l is of Turkic origin, Atil. The Scythian name is Rā (Ptolemy, VI.14 'Pā).

رود اتل از حدّ خرخیز بیرون آید، از آن جای به کیماک رسد و به غز در آید و به بلغار شود و بر حدود برطاسی به دریا ریزد. (استخری، ۱۷۹)

¹⁸¹ . Եմաւոն լեւոն /Emawon lea'n/. Gr. Ἰμάου ; Skt. himávat; Sogd. wβrδ' r (Pers. vafrumand from Av. vafravañt 'snowy' name of a mountain).

¹⁸² . Ապխտարք /Apaxtark'/. Pers. abāxtar 'north'.

¹⁸³ . Թուրքաստանք /T'urk'astank'/.

¹⁸⁴ . Անձանօթ երկրաւ /Ançamot' erkraw/.

¹⁸⁵ . Սարմատացոց /Sarmatac'c'/. Cf. Av. sairima.

¹⁸⁶ . Հնդկօք /hndkòk'/.

¹⁸⁷ . Ճենաց /Čenac'/.

¹⁸⁸ . Ջկնակեր /Jeknaker/.

¹⁸⁹ . Կաթնկեր /Kat'nker/.

¹⁹⁰ . Հեռիբացիս. Cf. Ptolemy, VI.14.9 'Ρόβοσκοι.

¹⁹¹ . Հրեաւ.

¹⁹² . Բուշխն /Bušxn/, Բուղխն /Buğxn/.

deserts¹⁹³ and arid areas. It has two¹⁹⁴ countries: Sogdiana¹⁹⁵, and Saka¹⁹⁶, that is, Sagestan¹⁹⁷. These two countries have 15 nations, with wealthy artisans and merchants, who live between Turkeštān¹⁹⁸ and Ariya [bound] by the Emawon mountain which is higher and longer than all mountains, and its shape is like a compass, and corresponds to the Armenian letter L. It makes an elbow in a south-easterly direction; one arm of 1280 miles stretches toward the west, and another arm of 1550 miles toward the north, until it goes to the Unknown land. But 300 miles from the elbow, there is a road to the north, in the mountains, with rest houses¹⁹⁹ for [the travellers] who go to China²⁰⁰ and who depart from Sagestān taking the path through K‘arē-burgn (‘Stone-tower’)²⁰¹ which is located in a wonderful plain. Among the 15 nations, one nation is called the Massagetae²⁰² –it was their queen who killed Cyrus²⁰³ –; [another is called] the Bxux (or, Bułx)²⁰⁴; and another the merchant people of Chorasmia²⁰⁵ northwest [of Scythia] –the stone called Xolozmi²⁰⁶ comes from their district Tur (Tot)²⁰⁷, and [also] excellent bows –; another people, <the Sogdians>; and another people, the Tocharians²⁰⁸. There are, among those 43 nations, the Hephtalite people²⁰⁹, the

¹⁹³. անապատս /anapats/. Armen. Anapat ‘desert, wilderness’; Pers. anābād. Pers. an-ābādān ‘uncultivated’ (MX 5.7 avarzīd ud anābādān zamīg);

¹⁹⁴. var. հինգ ‘five’.

¹⁹⁵. Սոգդիանի /Sogdiani/. Gr. Σογδιανή, see Ptolemy, VI.12 Σογδιανῶν θέσις. Av. suγda; OPers. Sug(u)da.

¹⁹⁶. Սակ /Sakē/. Gr. Σάκαι, see Ptolemy, VI.13 Σακῶν θέσις.

¹⁹⁷. Սագաստան /Sagastan/. Pers. Sagestān ‘the land of the Saka’.

Text: Sogdiana, that is, Sagastān, and Sakē.

¹⁹⁸. Թուրքաստանի /T‘urk‘astani/.

¹⁹⁹. օթելան /ōt‘ewan/. Pers. espanz.

²⁰⁰. Ճենս /Čens/.

²⁰¹. Քարէ-բուրգն. Gr. Λίθινος Πύργος (Ptolemy, VI.13.2).

²⁰². Մասագետացիք /Masagetac‘ik‘/ (Մագարուքան). Gr.

Μασσαγέται.

مسقط: رستاق بساحل بحر الخزر دون باب الأبواب، جيلة مسلمون لهم قوّة وشوكة، بين باب الأبواب واللكز، كان

أول من أحدثه كسرى أنوشروان بن قباد لما بنى باب الأبواب. (ياقوت، ٥: ١٢٧)

²⁰³. Կիրրոս /Kiwros/. OPers. kūrūš.

²⁰⁴. Բխուխ; Marq. Բլխ.

²⁰⁵. Խորոզմի /Xorozmi/. Av. xvāirizəm; OPers. hUvārazmi; Gr.

Χωρασμίη.

²⁰⁶. Խոլոզմի.

²⁰⁷. Տուր /Tur/, var. Տոս /Tot/. Parth. tōδ? (There is a village called

Tōδ near Samarkand. Arab. تود)

²⁰⁸. Թուխարիք /T‘uxarik‘/. Sogd. twgryk, ‘txw‘r‘k; Pers. tuxārīg;

Bactr. Τοχοαρο.

²⁰⁹. Հեփթաղք /Hep‘t‘agk‘/. Gr. Ἑφθαλίται; Bactr. Ηβοδαλο.

Alxon²¹⁰, and the Valxon²¹¹, having the cities with the same names along the large river Dēm²¹². And ten other rivers flow from their mountains.

From the short recension :

40. Scythia, that is the [Quarter of] Abāxtar²¹³, that is the Turks²¹⁴, commences at the river At'ī (the Volga) and goes up to the (high) Emawon mountains, and beyond, and from there it extends up to China. The mount Emawon is the highest and longest of all mountains. Scythia contains 44 (var. 43) nations: Sogdians²¹⁵, Tokharians, Hephtalites, and the other [nations which bear] barbarian names. Scythia contains gigantic mountains and many [deep] rivers, barren plains, hot and arid lands, and also a fiery steppe. The Sogdians are wealthy, [skilful] artisans and [good] merchants, who live between Turkestān and the land of the Ariyans.

Text

I

Աշխարհ Պարսից.

Իթ. Պարսից աշխարհ ընդ շորս բաժանի այսպէս.

Քուստի խորքարան որ է կողմ արեւմտեայ յորում
աշխարհ ինն.

Մայ

Մասպտան

Միհրականքատակ

Քաշկար

Գարմական

Երանասանքարկաւատ

Նոտարտաշիրական

Արձն (Արհեն)

---

²¹⁰ . Ալխուն. Does it refer to the land Axrūn ?

²¹¹ . Վալխուն. Does it refer to the land Waxān ?

²¹² . Դումոս /Dumos/. Gr. Δήμος (Ptolemy, VI.12.3).

²¹³ . ապատարք /apaxtark'/.

²¹⁴ . Թուրքք /T'urk'k'/.

²¹⁵ . Սովդիք /Sovdik'/. Sogd. swγδ'(y)k, Pers. sugdīg, suyī.

Քուստի նեմոռոզ որ է կողմն միջաւրեայ որ է Հարաւ
յորում աշխարհի ինն և տասն.

Պարս
Խուժաստան
Ասպահան
Կուրման
Տուրան
Մէշուն
Հագար
Պանիատրշեր
Մակուրան
Սնդ
Սրման
Սպետ
Վաշտ
Սակաստան
Զապլաստան
Դեր՝ կղզի գոլով ժովուն
Մէշմահիկ՝ և սա կղզի է.
Մազուն
Խուժիքստան
Սպահլ՝ ի Հնդկաց հանեալ
Դէբուիլ՝ նոյնպէս ՝ ի Հնդկաց հանեալ:

Քուստի Խորասան՝ որ է կողմ արևելից յորում է
աշխարհի քսան և վեց՝ այսինքն գոր ասեմ.

Ահմադան
Կոմշ
Վրկան
Ապրշահր
Մրվ
Մոռտ
Հրեւ
Կատաշան
Նսաի միանակ
Բժին
Տաղկան

Գոզկան
Անդրապ
Վեստ
Հրում
Զամբ
Պերոզնախճիր
Դզի Նաւագակ
Վարճան
Մանսան
Գճակստան
Բահլիբամիկ
Դրմատ
Չարիմանկան
Շերի Բամիկան
Զզիրոյին

Քուստի Կապկոհ՝ որ է կողմն Կաւկասու լերանց՝
յորում են աշխարհ երեքտասան.

Ատրպատական
Արմն (որ է) Հայք
Վարջան որ է Վիրք
Ռան որ է Ադուանք
Բալասական
Սիսական
Առէ
գեղան
Շանճան
Դլմունք
Դմբաւանդ
Տապրըստան
Ռւան
Ամլ

գոր պատմել առաջի կայ մեզ:

II

Լ. Աշխարհ Ասիոյ է Մարք, գոր ասեն ի Մադեայ որդւոյ
Կողքացւոց թագաւորին զաւակին սերեալ են, որոյ քոյր
Մադաէ. որ Յասոնի առփեալ զոսկեկիզն մորթին

մատնեաց. բայց պատճառ գալոյն այսր՝ ոչ ասի: Այլ ասի թէ Արտաշէս Ոքոզ մասն ինչ ի Հռոմայեցոցն եւ ի Հրէից առեալ բնակեցոյց վրանօք առ²¹⁶ Կասբից, որ այժմ ոչ է յայտնի. բայց Պտղոմէոս զՄարս յելից (եւ ի հարաւոյ) եւ Կասբից ասէ բնակել. եւ գոր ասեն ընդ մի իշխանութեամբ, եւ ոչ ուրեք գտանին Մարք. բայց Պտղոմէոս ասէ զաշխարհս սոցա՝ Կասք, Քադու²¹⁷, Գելք, Դիլուք. եւ Ռէ եւ Ասպահան քաղաքք են Մարաց:

ԼԵ. Մարք՝ որ կոչին Քուստի Քապկոհ՝ յելից կալով Հայոց եւ առ երի Կասբից ծովուն: եւ ունի աշխարհս զայսոսիկ: զԱտրպատական՝ զՌէ՝ զԳելան՝ զՄուկան՝ զԴիլումն՝ զԱհմադան՝ զԴաբաւան²¹⁸՝ զՏապարաստան²¹⁹՝ զԱմեղ²²⁰ (զՔջօջ)՝ զՌուան Ունի լերինս եւ գեց եւ զծովակն որ կոչի Կապուտան ուր զքուռամղիղն գործեն Ունի քաղաքս բազումս: (յորոց մինն Գանձակ շահաստան).

•

ԼԱ. Աշխարհ Ասիոյ Ելիմացոցն է, որ է Խուժաստան, որում Յոյնք Շաւշանիկ կոչեն, յաղագս Շօշան քաղաքի, եւ Տաճիկք՝ Բծրա: Սահմանի ի մտից կուսէ Դկլաթով, որ բաժանէ ընդ Բաբելոն եւ ընդ Խուժաստան. իսկ ի հարաւոյ՝ Պարսկային ծոցովն. եւ ի հիւսիսոյ՝ Ատրքեստանիւք: Ունի գետս երեք. ունի ոստանս հինգ, այսինքն աշխարհք՝ յորս քաղաքք այսոքիկ. Որմշիր, Մուլուռա, Շօշ, գոր Դանիէլ յիշէ, Գունդիր-Շապուրի, յորում ազնիւ շաքար գործեն. բարիաշխարհ եւ ամենագիւտ. ունի երկու կղզի հանդէպ իւր ի Պարսկային ծոցոյն:

ԼԲ. Եղիմացիք (են)՝ որ կոչին Քուստի խորբարան²²¹՝ յելից կալավ Դկղաթայ եւ ի մտից Պարսից: Եւ ունին Եղիմացիքն աշխարհս փոքունս զայսոսիկ զԽուժաստան՝

---

²¹⁶ . Marq. առ Վրկանաւք.

²¹⁷ . var. Քազագուշ.

²¹⁸ . var. զԴաբաւար.

²¹⁹ . var. զՄապարաստան.

²²⁰ . var. զԱմլ.

²²¹ . var. Խորասան.

զՄայ²²²՝ զՄասպտան²²³՝ զՄիհրականքատակ²²⁴՝
զՔաշկար²²⁵՝ զԳարմական՝ զԵրանասանքարկաւատ²²⁶՝
զՆոտարտաշիրական՝ զԱրձին²²⁷՝ զԱրհեն. Ունի գեծ
երիս՝ քաղաքս Հինգ՝ յորոց մին է Գունդիշապունի՝ յորում
զազնիւ շաքարն գործեն: Եւ կղզիս երկու Հանդէպ իւր ի
Պարսկային ծոցին:

•

ԼԲ. Աշխարհ Ասիոյ է Պարսք, յելից Խուժաստանի, առ
երի Մարաց. ունի քաղաք զՄտահր, ուստի Արտաշիր
որդի Մասանայ ի Ստեհ գեղջէ. Եւ ըստ ելից հիւսիսոյ է՝
Պարսսա քաղաք. յորում Եւ գաւառն Քոբար, թէ արդեօք
զսա յիշէ Եզէկիէլ: Ունի կղզիս երկու, զոր Պտղոմէոս
զմինն Աղեքսանդրի կոչէ, Եւ զմիւսն Սոբարթ. եթէ զսա՞
յիշէ Երեմիա, «Ոսկի եկեալ ի Սոփաթայ»: Լինի տասն
գոհարք. -ա, ադար որ վեցդանեկան է, արժէ դրամ
քառասուն. -բ, ռոմիա. -գ, մէշիա. -դ, դանքա. -ե,
պարմուշա որ է անգոյն. -զ, պարմուշիտ. -է,
հավտադրամ. -ը, հաշտադրամ²²⁸. -թ, նոյնադրամ. -ժ,
դասադրամաքարթա, զոր մեք անիծ կոչենք:

ԼԸ. Պարսք (են), որ կոչին Քուստի Նեմոզ, յելից
կալով Խուժաստանի Եւ առ երի Մարաց՝ ունի յինին
աշխարհս փոքունս զայս²²⁹ զՊարս, զԱսպահան,
զՄէշուն, զՀակար, զՊանայիտ²³⁰, զԿրման, զՏուրան²³¹,
զՄակուրան, զՍնդ, (զՀնդ,) զՄրան, զՄպետ <զ>Վաշտ²³²,
զՄագաստան, զՉապլաստան²³³, զԴեր²³⁴, զՄէշմիահիկ²³⁵,

---

²²² . var. զՄաժ.

²²³ . var. զՄասպան.

²²⁴ . var. զՄիհրան՝ զՔրտակ.

²²⁵ . var. զՔաշտար.

²²⁶ . var. զԵրանաստան՝ զԿարկաւատ.

²²⁷ . var. զՄարձին.

²²⁸ . var. շաշտադրամ.

²²⁹ . var. Ունի յինքեան փոքր աշխարհս ; փոքր աշխարհս քսան.

²³⁰ . var. զԱնաիտ.

²³¹ . var. զԿուրան.

²³² . var. զՊէտովաշտ.

²³³ . var. զԱպղաստան, զԱպլաստան.

²³⁴ . var. զԳեր.

²³⁵ . var. զՄէղ՝ զՄահիկ.

զՄագուն²³⁶, զԽուճիհրաստան²³⁷, զՊահղն²³⁸, զԿերուհա²³⁹:
 Ունի գետս եւ կղզիս եւ քաղաքս բազումս, յորոց մին է
 Ռէշիրի Պահրսան²⁴⁰ քաղաք՝ յորում ազնիւ մարգարիտն
 ելանէ, եւ գոհարք՝ մարգարիտ այս է. դրակ,
 վեցդանկեան, արժէ քառասունեց: դոմիայ²⁴¹: հինդ
 հարիւր: միշայիայ²⁴²՝ երեք: դանկայ՝ հորս:
 պար(ի)մուշքա: պարմուշիդ²⁴³: հաւտադրամ²⁴⁴:
 հաշտադրամ²⁴⁵: դահագրամ:

•

ԼԳ. Աշխարհ Ասիոյ՝ Արիք են, յելից կալով Մարաց եւ
 Պարսից, եւ ձգին մինչեւի՛ Հնդիկս, յերի Վրկանի եւ մասին
 Սկիւթայ: Ունին աշխարհս մետասան. յորում Կարճաբեր
 աշխարհն, Դեմոն եւ Կարմանջերմ, Կրանապատ, գոր
 Պարսիկ ցուրտ Կրման կոչեն. որոյ ի հիւսիսոյ
 Պարթեւաց աշխարհն, ասէ Պտղոմէոս՝ ընդ մէջ ցուրտ
 Կրմանայ եւ Վրկանի. բայց Պարսիկք կոչեն այժմ յաղագս
 Բահլ քաղաքի զնա Բահլի Բամիկք, որ է Բահլ
 առաւօտին. եւ աստուածային գիրն զամենայն Արեաց
 աշխահն Պարթեւք կոչէ. ինձ թուի վասն
 թագաւորութեան ի նոցանէ լինելոյ: Բայց Պարսիկք կոչեն
 զկողմանքս զայս Խորասան, այսինքն արեւելեայ. յորում
 ասեն զաշխարհս զայս. Կոշմայ (*կոմշ), Վրկան,
 Ապրշահր, Ամր(*Մր), Մոռոտ, Հրեւ, Գաղշան
 (*Կատաշան), Գոզկան. յորում լինի ձի արքունական,
 Գոզրոն, մինչեւ ցգետն գոր կոչեն Արանգ. գորմէ
 առասպելէն թէ ծծումբ բերէ. լայն է եւ անհուն, որ թուի թէ
 Փիսոն է, գոր Պարսիկք Վեհոռոտ կոչեն. եւ անհուն ասելն
 առ ի միտս է. վասն զի հզոր ազգացդ Պարսից եւ Հնդկաց
 անճանապարհ եւ անանց է՝ պայմանաւ. եւ Հրեւ դաշտն

²³⁶ . var. զՄաուն.

²³⁷ . var. զԽուճիխրոյտան.

²³⁸ . var. զՊալի.

²³⁹ . var. զԵրուհայ.

²⁴⁰ . var. Ռէշիր Պարհսան.

²⁴¹ . var. զոմարք.

²⁴² . var. միշխոյ, միհայիայ.

²⁴³ . var. պարմուշիտ, պարուշիա.

²⁴⁴ . var. հաւթա դրամ.

²⁴⁵ . var. հաշթա դրամ.

եզր արեւելեայ Վրկան աշխարհին, ուր է Վաղգէս²⁴⁶
գաւառն, ուր վկայեցին սուրբքն մեր առաջնորդ:
Քուստի²⁴⁷ Տուխարստան աշխարհ ասեն, եւ լինի անդ
մուշկ՝ թէպէտ ոչ ազնիւ. եւ թուի թէ գերութիւն Հրէից ի
յայս Կոզական աշխարհս բնակեցան, զոր զիր ասէ
բնակել առ գետովն Գոզանայ:

ԼԹ. Արիք (են), որ կոչին Քուստի Խորասան, յելից²⁴⁸
կալով Մարաց եւ Պարսից մինչեւ ՚ի զՀնդիկս եւ յերի
Վրկանի ծովուն: Եւ աշխարհք են Արեաց այսոքիկ. Կոմշ,
Վր(ա)կան, Ապրշահր, Մրու, Մրումոտ (՝Մոռոտ)²⁴⁹, Հրեւ,
Կանդշան (՝Կատաշան)²⁵⁰, Նասիմանակ (՝Նասի
միանակ), Բժին²⁵¹, Սադկան (՝Տադկան), Գոզկան²⁵²,
Ապրտհրամ (՝Անդրապ)²⁵³, Հրում, Չամպ (՝Չամբ),
Պերոզնահճեր, Դզինուազակ (՝Դզի Նաւազակ), Վարջան,
Մանսան, Շակստան²⁵⁴, Բահլ, որ են Պարթեւք, Դովմատ
(՝Դրմատ), Վարիմանակ, Շերեմբամիկան, Դոզբոն
(՝Գոզբոն): Եւ ունի Արիք լերունս եւ գետս եւ կղզիս
բազումս: Լինի հրա եւ մուշկ, թէպէտ եւ ոչ ազնիւ: Եւ կղզի
մի է հանդէպ Արեաց ի Հնդկաց ծովու(ն), յորում թզուկք
լինի երեքթզեան, եւ պատերազմին ընդ խորդոց հաւուց՝
վասն ճարակելոյ նոցա զանդաստանս Հնդկաց:

Եկեալք յարեւելս՝ դարձցուք առ հիւ սիւսի:

•

ԼԴ. Աշխարհ Ասիոյ Սկիւթիա է, որ սկսանի յ Աթլ
գետոյ, եւ գերկայնութիւն իւր առ ի շեղ յելս հարաւոյ
մինչեւ ցԵմաւոն լեառն. եւ որպէս թէ Եմաւոն լերամբն
յերկուս բաժանեալ է Սկիւթիա, որ են Ապխտարք որ են
Թուրքաստանք. ըստ հիւսիսոյ Անձանօթ երկրաւ, եւ ըստ
մտից Սարմատացոց աշխարհաւ, առ յԱթլ գետով. եւ ի

²⁴⁶ . var. Վանդգէս.

²⁴⁷ . var. Խուպի.

²⁴⁸ . var. յերի.

²⁴⁹ . var. Արուաստ.

²⁵⁰ . var. Կատեշան.

²⁵¹ . var. Բժնիւ.

²⁵² . var. Գոդկան, Դովկան.

²⁵³ . var. Անապլի.

²⁵⁴ . var. Ման, Շանջակստան.

հարաւ Վրկան ծովն, եւ Արեօք եւ Հնդկօք առ հարաւային
 բազկանն Եմառնն լերինն, եւ անդր եւս մինչեւ ցԵմոդա
 լեառն. որ եւ նա բաժանէ զՍկիւթիա ՚ի Հնդկաց. իսկ ըստ
 յելից կուսէ՝ սահմանի ՚ի Ճենաց: Եւ ազգք են նորա
 քառասուն եւ երեք, յորոց մինն է Ձկնակեր, եւ մինն
 Կաթնկեր. եւ մին է Հռիբացիք²⁵⁵ որ է Հրէաւ աշխարհն,
 զոր Պարսից հանեալ է ՚ի նոցանէ: Եւ զայլ ազգ ասէ
 խուժական անուամբ, զոր չէ հարկ ասել. զի այժմ այլազգ
 ոչ գիտեմք, բայց միայն զԲուշխն²⁵⁶ ազգ, որ ճարակի
 զերկիրն զայն: Եւ ունի Սկիւթիա լերինս եւ դաշտս,
 անապատս եւ անջուր: Ունի աշխարհս բ²⁵⁷, զՍոգդիանի՝
 որ է Սագաստան, եւ զՍակէ. ընդ երկուսին են ազգ
 հնգետասան, հարուստք արուեստաւորք վաճառականք՝
 որ բնակեն ՚ի մեջ Թուրքաստանի եւ Արեաց (առ) Եմառն
 լերամբն. որ է բարձր եւ երկայն քան զամենայն լերինս եւ
 ձեռով որպէս կարակին, եւ որպէս զլին գիր Հայոց. որ
 ունի արմունկն յարեւելից հարաւակոյս. եւ բազուկ մի
 ձգէ ՚ի մուտս կոյս, մղոնս հազար երկու հարիւր ութսուն.
 եւ զմին բազուկն ՚ի հիւսիս, մղոն հազար հինգ հարիւր
 յիսուն, եւ այլ եւս երթայ ընդ Անձանօթ երկիր: Բայց
 երեքհարիւր մղոնաւ յարմկանէն ըստ հիւսիսոյ՝ ՚ի վերայ
 լերինն ճանապարհ եւ օթեւան է, որ ՚ի Ճենս երթան,
 զալով ՚ի Սագաստանեայ, ճանապարհորդել ընդ Քարէ-
 բուրգն, որ ՚ի զարմանալի դաշտին է: Եւ ՚ի հնգետասան
 ազգաց կոչի մին Մասագետացիք, յորոց ոչխոյն՝ որ
 զԿիրոսն էսպան, եւ Բխուխ²⁵⁸ ազգն, եւ միւսազգ
 Խորոզմի վաճառականք, ՚ի հիւսիսոյ յարեւմուտս, եւ ՚ի
 նոսա լինի Խոլոզմի քարն, ՚ի Տուր²⁵⁹ գաւառի նոցա, եւ
 աղեղն ազնիւ: Եւ միւս ազգ. եւ միւս ազգ
 Թուխարիք. բայց ՚ի քառասուն եւ երեք ազգէդ մին
 Հեփթաղք եւ մին Ալխոն եւ միւսն Վալխոն, ըստ
 հոմանուն քաղաքացն առ մեծ գետովն որ կոչի Դումոս. եւ
 այլ եւս տասն գետ ՚ի լերանց նոցա հոսին:

²⁵⁵ . var. Հռիբացիս, Ռիբացիս.

²⁵⁶ . var. ըզԲուշխն.

²⁵⁷ . var. հինգ.

²⁵⁸ . var. Բուլխ.

²⁵⁹ . var. Տոս.

Խ. Սկիւթիա , որք են ապատարք, այսինքն՝ Թուրքք. որ սկսանին յԱթլ գետոյն մինչեւ ցԵմաւոն լեառն (բարձր), եւ անդր եւ ձգի մինչեւ ցՃենս: Եւ Եմաւոն լեառն է բարձր եւ երկայն քան զամենայն լերունս: Եւ ունի Սկիւթիա ազգս քառասուն եւ չորս²⁶⁰. Սովդիք²⁶¹, Թուխարիք²⁶², Հեփթաղք, եւ այլ խուժադուժ անուանք: Եւ ունի Սկիւթիա լերինս եւ գետս բազումս եւ հզարս, եւ զդաշտս անապատս, եւ ջերմ երկիր եւ անջուր. ի նմա՝ հրագոյն դաշտն: Եւ են Սողիք հարուստք եւ արուեստաւորք, վաճառականք, որ բնակեալ են ի մէջ Թուրքաստանի եւ Արեւաց աշխարհին:

(Raham Asha, māh rōz ī day māh ī 1385 yazdegirdīg/ April 25, 2016)

---

²⁶⁰ . var. երեք.

²⁶¹ . var. Ծաւդիկք.

²⁶² . var. Թուխարիկք.